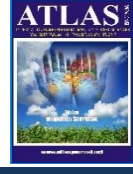

ATLAS INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL ON SOCIAL SCIENCES

ISSN:2619-936X

Article Arrival Date:23.10.2018

Published Date:30.12.2018

2018 / December

Vol 4, Issue:15

Pp:1609-1614

Disciplines: Areas of Social Studies Sciences (Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences)

İZMİR İLİ KİRAZ, BEYDAĞ ve ÖDEMİŞ İLÇELERİ TIBBİ BİTKİLERİ MEDICAL PLANTS IN KİRAZ, BEYDAĞ and ÖDEMİŞ DISTRICTS OF IZMIR

Kimyager Halime CESUR

Kiraz Anadolu Lisesi, İzmir/Türkiye

Dr. Bio Serdar YÜKSEL

Kiraz Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, İzmir/Türkiye

ÖZET

Bitkilerle tedavi ve bitkilerin insanlar tarafından kullanılması insanlık tarihi kadar eskidir. Modern toplumun oluşumu ve sanayileşme, insanların köylerden kentlerde göç etmesini zorunlu hale getirmiştir. Bunun sonucu olarak insan tabiatından kopmuş yeni bir yaşam biçimine uyum sağlamaya çalışmıştır. Bu esnada unutulmuş birçok köy kültürü ve folklorunun yanında bitkilerle tedavi ve tedavide kullanılan bitkilerin tanınması gibi nesilden nesile aktarılan bilgilerimiz kaybolmak üzeredir. Bu çalışmada kendi bölgemizde bulunan, hastalıkların tedavisine yardımcı olan bitkileri tespit etmeyi ve bu konuyla ilgili yerel halktan bitkilerle tedavi konusunda bilgiler toplayarak, bölgemizde bu alanla ilgili kültürel özelliklerini kayıt altına almayı, tedavide kullanılan bitkileri tespit etmeyi ve araştırma alanını canlı tutmaya katkı sağlamayı amaçladık. Çalışma sonucunda 44 farklı bitki familyasına ait toplamda 98 tıbbi ve aromatik amaçlı kullanılan bitki tespit edildi. Ayrıca kırsalda bulunan yerel halkın ilçe merkezlerinde bulunanlara göre bu konu ile daha fazla ilgili, yaş ortalamalarının yüksek olduğu, ve bu konuyu daha çok geçmişte, büyüklerinden öğrendikleri, dolayısı ile bitkilerle tedavi olgusunun kültürel olarak aktarıldığı görüldü.

Anahtar kelimeler: Etnobotanik, Bitkilerle tedavi, Farmakognozi, İzmir flora

ABSTRACT

Plant treatment and use of plants by humans are as old as human history. The formation of modern society and industrialization made it necessary for people to migrate from villages to cities. As a result, human beings tried to adapt to a new way of life that was cut from nature. In the meantime, many village culture and folklore of oblivion, as well as the treatment of plants used in the treatment and recognition of the plants transferred from generation to generation is about to be lost. In this study, we aimed to identify the plants in our region which help the treatment of diseases and to collect the information about the treatment of the plants with the local people. As a result of the study, a total of 98 plants belonging to 44 different plant families were used for medicinal and aromatic purposes. In addition, it was seen that the local people in the rural areas were more concerned with this subject than the ones in the district centers, the average age was high, and they learned this from the past, and thus the treatment of plants was culturally transferred.

Key words: Ethnobotany, Treatment with plants, Pharmacognosy, Izmir flora

1. GİRİŞ ve AMAÇ

Etnobotanik insanın yerleşik hayata geçip tarım ile uğraşmasından bu yana bitkileri kendi faydasına bilinçli olarak kullanması olarak tanımlanabilir. Bitkiler toplumun gıda ihtiyaçlarının karşılanmasında, hastalıkların tedavisinde, kumaş, iplik, boya yapımında, tarım zararlıları ile mücadelede, ev, tekne, eski ulaşım araçları yapımında, katran ve bezir yağı elde etmede, ısınmada ve sayamayacağımız birçok alanda halen kullanılmaktadır. Hastalıkların tedavisinde kullanılan bitkilere tıbbi bitkiler, bu bitkilerden ilaç yapımına ise farmakognozi denilmektedir. Bitkilerle tedavi insanlık tarihi kadar eskidir ve bu tedavi yöntemi halk kültürü, folklor ve din ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle bitkilerle tedavi yöntemleri bu unsurlar sayesinde nesilden nesile aktarılmıştır (Öztürk ve Özçelik 1991). Sanayi toplumuna geçiş esnasında çalışanların sağlık sorunlarını çözmek için hastaneler kurulmuş, hastaneler

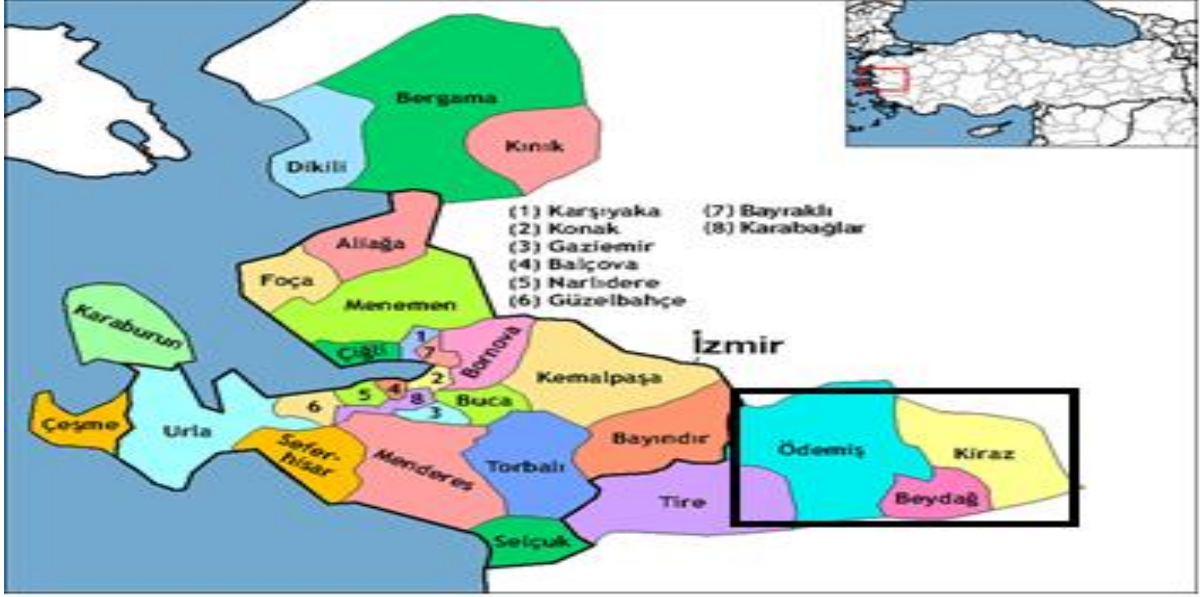
akademikleşerek modern tıbbın temelleri atılmıştır. Kimya ve Biyoloji biliminde olan gelişmeler modern tıbbın oluşumuna katkı sağlamıştır. Fakat bu süreçte yaşanan köylerden kentlere göç olayları, yeni neslin bitkilerle tedavi konularına ilgisiz olması, bu alanın gerilemesine neden olmuştur. Dolayısıyla etnobotanik alanı kültürel değişimler ve eski geleneklerin unutulmasına bağlı olarak günümüzde geçmişe nazaran daha az önemli hale gelmiştir. Oysa ülkemizin biyolojik zenginliği köklü tıp kültürümüz, İbni Sina, İbni Baytar, Biruni, İbni Nefis ve Mirim Çelebi gibi büyük tıp alimlerini yetiştiren bir medeniyete sahip olmamız, bu alana daha fazla sahip çıkmamızı ve bu konuyu sürekli canlı tutmamızı gerektirmektedir. Son yıllarda sentetik ilaçların yan etkilerinin çok olması bitkilerde tedaviyi gündeme getirmiş, tamamlayıcı tıp adı altında çalışmalar yoğunluk kazanmıştır. “Yeşil dalga, yeşil ilaç” olarak adlandırılan tıbbi bitkiler Avrupa’da kullanılmaya başlanmıştır. Tıbbi bitkilerin tekrardan önem kazanmasıyla birlikte bu konudaki botanik çalışmaları hız kazanmıştır. Bu çalışmalardan elde edilen verilere göre tespit edilen 800 bin bitki türünün 20 bin tanesi tıbbi amaçlarla kullanılmaktadır. Bazı araştırmacılara göre bu sayının 50-70 bin arasında olduğu tahmin edilmektedir. Baytop (1999) ve Polat ve ark. (2012) göre Türkiye’de florasını oluşturan 12 bin bitkinin yaklaşık 500 tanesi tıbbi bitki niteliğindedir. Ayrıca Türkiye florasının yaklaşık %35’i endemiktir. Tıbbi ve aromatik bitkiler aynı zamanda besin takviyesi, bitkisel çay, vücut bakım ürünleri olarak kullanılmakta, kozmetik ve parfümeride yararlanılmaktadır (Baka, 2012). Tıbbi bitkilerin kök, gövde, yaprak, tohum, kabuk vs. kısımlarının kurutulması ile elde edilen bitki materyallerine ise drog adı verilmektedir. Modern tıbbın kullandığı ilaçların büyük bir kısmı doğrudan droglardan veya drog ekstraktlarından oluşmaktadır.

Sonuç olarak tıbbi bitkiler hastalıkların tedavisine yardımcı olarak kullanılması, modern tıbbın kullandığı ilaçların çoğunun hammaddesi olması, bitkilerle tedavinin yan etkilerinin az olması, ülkemizin tıbbi bitkilerinin, en önemli biyolojik zenginlik unsurlarımızdan biri olması, korunmalarının gerekmesi ve kültürel miraslarımızdan biri olan bitkilerle tedavi yöntemlerinin yaşatılmasının gerekliliği nedenlerinden dolayı, tedavide kullanılan bitkilerin araştırılması oldukça önemlidir. Zira bu konuda ülkemizde Uğurlu (2011), Erci (2007), Kırgıoğlu (2008), Uğulu (2011), Gürdal (2013), Tezer (2012), Doğan ve Mert (2004)’ in güncel araştırmaları mevcuttur.

Bu bağlamda yaptığımız bu çalışma ile, Kiraz, Ödemiş ve Beydağ ilçelerini kapsayan bölgemizin tıbbi bitkilerini tespit etmeyi, bu bitkiler ile tedavi uygulayan kişilerin görüşleri ve literatür araştırmaları ile bu bitkilerin hangi hastalıklarda kullanıldıklarını belirlemeyi bölgemizde yetişen tıbbi bitkilerden risk altında olanları tespit etmeyi amaçladık.

2. YÖNTEM

Çalışma alanımız Kiraz (38°14’-28°12’), Beydağ (38°05’-28°11’) ve Ödemiş (38°16’-27°59’) ilçelerinin bulunduğu yaklaşık 1900 km²’lik, Küçük Menderes deltası, Aydın dağlarının güney doğusu ve Bozdağ’ın güney batısında kalan alanlar ile Alaşehir ilçesinin kuzey batısında yer alan Cevizli mevkiindeki alanları kapsamaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Tıbbi bitkilerin toplandığı çalışma alanı.

Akdeniz ikliminin hakim olduğu bu alanda nemli ve bol yağışlı kışı kurak ve sıcak yaz takip etmektedir. Yıllık ortalama yağış ortalama 700 mm'dir. Bu alandaki arazi çalışmamız 2017-2018 yıllarını kapsamaktadır. Arazi çalışması kapsamında Kiraz ilçesinden 19, Beydağ ilçesinden 8 ve ödemiş ilçesinden 16 köy (mahalle) belirleyip arazi çalışmalarımızı gerçekleştirdik. Hem bitki örneklerinin toplanması esnasında yerel halktan, hem de pazarda bu bitkileri satan şahıslardan bu bitkilerle ilgili bilgiler alınıp literatür ile karşılaştırıldı. Tıbbi bitkiler ilgili bilgi alınan yerel halktan 21 kişi ilkökul, 4 kişi ortaokul, 5 kişi lise ve 2 kişi üniversite mezunu idi. Yaş ortalamaları 47 (25-68) olarak tespit edildi.

Arazi çalışmasını gerçekleştirdiğimiz bölgede hakim bitki örtüsü makiler, Aydın dağlarının yaklaşık 1000 metreyi aşan yerlerinde kızılçam, 1000 altındaki yerlerde siyah çam ağaçları, Aydın dağı kuzey kısımlarında ise yer yer kestane, ceviz, meşe ağaçları, daha kurak yerlerde ise zeytinlikler mevcuttu. Ayrıca çalışma bölgemizde melengiç, defne, sandal, koca yemiş, mersin ağaçları bulunmakta idi.

Bitki örneklerinin teşhisi için Davis'in "Flora of Turkey and East Aegean Islands" isimli dev eserinden yararlanıldı. Toplanan bitki örnekleri teşhis edildikten sonra yerel, latince isimleri ve hangi hastalığın tedavisinde kullanıldığı üzerine not düşülerek sergilendi.

3. BULGULAR

Arazi çalışmaları kapsamında Kiraz ilçesi Dokuzlar, Haliller, Olgunlar, Mersinlidere, Sırmılı, Karaburç, Şemsiler, Saçlı, Emenler, Umurcalı, Yeniköy, Arkacılar, Yağlar, Avunduruk, Tekbıçıklar, Pınarbaşı, Ovacık ve Suludere köyleri (mahalleleri), Beydağ ilçesi Karaoba, Mutaflar, Bakırköy, Yeşiltepe, Eğridere, Kurudere, Yağcılar, Sarıkaya ve Ödemiş ilçesi, Akıncılar, Bademli, Bıçakçı, Birgi, Çağlayan, Çaylı, Demircili, Demirdere, Gölcük, Hamamköy, Karakova, Kaymakçı, Konaklı, Küre, Oğuzlar, Ovakent, Veliler ve Yolüstü köyleri (mahalleleri)'nden toplanan tıbbi amaçlı kullanılan bitkiler aşağıda belirtilmiştir.

Amaranthaceae (*Celosia cristata* "Gelin çiçeği"), **Apocynaceae** (*Nerium oleander* "Zakkum"), **Aquifoliaceae** (*Ilex aquifolium* "Çoban püskülü"), **Araliaceae** (*Hedera helix* "Sarmaşık"), **Aristolochiaceae** (*Aristolochia clematitis* "Yılan otu"), **Asphodelaceae** (*Aleo ferax* "Aleo vera"), **Asteraceae** (*Dittrichia viscosa* "Yapışkan andız otu", *Gundelia tournefortii* "Kenger otu", *Helichrysum arenarium* "Altın otu", *Xanthium strumarium* "Pıtrak"), **Berberidaceae** (*Berberis thunbergii* "Bodur kadıntuzluğu"), **Boraginaceae**

(*Myosotis sylvatica* "Mavi kır çiçeği"), **Brassicaceae** (*Descurania sophia* "Yabani süpürge", *Eruca vesicaria* "Roka", *Brassica napa* "Şalgam çiçeği", *Sinapis arvensis* "Hardal otu"), **Cactaceae** (*Cactus opuntia* "Kaynanadili"), **Caprifoliaceae** (*Lonicera etrusca* "Hanımeli"), **Compositae** (*Matricaria chamomilla* "Papatya", *Matricaria recutita* "Dikenli papatya", *Silybum marianum* "Mor diken"), **Cucurbitaceae** (*Citrullus colocynthis* "Acidüvelek", *Cucurbita pepo* "Kabak çekirdeği"), **Cupressaceae** (*Cupressus macrocarpa* "Limon çamı"), **Elaeagnaceae** (*Elaeagnus angustifolia* "İğde yaprağı"), **Fabaceae** (*Astragalus membranaceus* "Körbozan", *Ceratonia siliqua* "Keçi boynuzu", *Glycyrrhiza glabra* "Payam otu", *Robinia pseudoacacia* "Çaltı otu (Yalancı Akasya)", *Vicia faba* "Bakla", *Vigna sinens* "Börülce"), **Fagaceae** (*Castanea sativa* "Kestane", *Quercus ilex* "Meşe yaprağı", *Quercus pubescens* "Meşe yaprağı"), **Geraniaceae** (*Erodium cicutarium* "İğnelik otu"), **Hydrangeaceae** (*Hydrangea macrophylla* "Ortanca çiçeği yaprağı"), **Hypericaceae** (*Centaurium erythraea* "Kırmızı kantaron"), **Irideceae** (*Crocus cancellatus* "Cennet otu"), **Lamiaceae** (*Ajuga chamaepitys* "Sarı kır çiçeği", *Lavandula officinalis* "Lavanta", *Lavandula stoechas* "Karabaş otu", *Mentha piperita* "Nane", *Ocimum basilicum* "Reyhan", *Origanum majorana* "Mercan köşk", *Rosmarinus officinalis* "Biberiye", *Salvia officinalis* "Adaçayı", *Salvia smyrnaea* "Adaçayı", *Thymbra spicata* "Kara kekik", *Thymus brachychilus* "Mor kekik", *Thymus serpyllum* "Peynir kekiği", *Thymus vulgaris* "Kekik"), **Lauraceae** (*Lauris nobilis* "Defne yaprağı", *Cinnamomum camphora* "Kafurun otu"), **Liliaceae** (*Muscari comosum* "Dağ soğanı"), **Malvaceae** (*Alcea rosea* "Fatmacık", *Althaea officinalis* "Hatmi çiçeği", *Hibiscus sabdariffa* "Nar çiçeği", *Malva sylvestris* "Ebegümeçi", *Malva sylvestris* var. *Mauritiana* "Ebe gümeçi", *Malva vulgaris* "Neslihan Gömeç çiçeği", *Tilia cordata* "Ihlamur"), **Morchellaceae** (*Morchella esculenta* "Kuzu göbeği"), **Oleaceae** (*Olea europaea* "Zeytin yaprağı"), **Papaveraceae** (*Papaver rhoeas* "Gelincik"), **Pinaceae** (*Pinus nigra* "Çam kozalağı"), **Platanaceae** (*Platanus orientalis* "Çınar yaprağı", *Platanus occidentalis* "Çınar kozalağı"), **Poaceae** (*Agropyron repens* "Ayrık otu", *Alopecurus agrestis* "Tilki kuyruğu otu", *Elymus repens* "Ayrık otu", *Hordeum murinum* "Pisi pisi otu", *Zea mays* var. *Rugosa* "Mısır püskülü"), **Portulacaceae** (*Portulaca oleracea* "Semiz otu"), **Pteridaceae** (*Adiantum capillus-veneris* "Kız saçı"), **Ranunculaceae** (*Aconitum anthora* "Peygamber kılıcı"), **Rosaceae** (*Cerasus avium* "Yabani kiraz", *Crataegus tanacetifolia* "Çakırdelen", *Cydonia oblonga* "Ayva", *Cydonia oblonga* var. *maliformis* "Ayva yaprağı", *Eriobotrya japonica* "Malta eriği", *Fructus cynosbati* "Kuşburnu", *Prunus spinosa* "Domuz eriği", *Pyrus communis* "Armut yaprağı", *Pyrus pyrastrer* "Yaban armudu", *Rosa bifera* "Yediveren", *Rubus fruticosus* "Kür otu"), **Rutaceae** (*Citrus limonum* "Limon", *Fructus poliuri* "Çaltı otu"), **Solanaceae** (*Nicotiana tabacum* "Tütün"), **Ulmaceae** (*Celtis australis* "Çitlembik"), **Umbelliferae** (*Apium graveolens* "Kereviz", *Foeniculum vulgare* "Arap saçı", *Petroselinum sativum* "Maydanoz"), **Urticaceae** (*Urtica dioica* "Azgın dalıgan"), **Violaceae** (*Viola biflora* "Dağ moru"), **Vitaceae** (*Vitis vinifera* "Asma yaprağı"), **Polygonaceae** (*Rumex acetosella* "Kuzu kulağı") ve **Valerianaceae** familyasından *Valeriana officinalis* "Kedi süpürgesi" bitkileri tespit edilmiştir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Tıbbi bitkilerle tedavi ile ilgili ülkemizde yapılan çalışmalardan Doğan ve Uğurlu (2013), İzmir bölgesinde yaptığı araştırmada ağırlıklı olarak Rosaceae, Lamiaceae ve Fabaceae'den, Nakiboğlu (2012) yine İzmir ilinde yaptığı çalışmada ise Lamiaceae, Fabaceae, Rubiaceae, Caryophyllaceae ve Scrophulariaceae'den, Yapıcı ve ark. (2009) Siirt ilinde yaptığı çalışmada Lamiaceae, Fabaceae ve Asteraceae'den, Elçi ve Erik (2006) Ankara, Güdül ilçesinde yaptıkları çalışmada Fabaceae, Malvaceae, Asteraceae ve Rosaceae'den, Korkmaz ve Karakurt (2014) Kelkit (Gümüşhane)'de yaptıkları çalışmada Asteraceae, Apiaceae, Lamiaceae, Poaceae ve Rosaceae'den, Tuzlacı ve ark. (2010) Edirne Lalapaşa'da yürüttükleri

araştırmada Rosaceae, Lamiaceae ve Asteraceae'den ve Demirci ve Özhatay (2012) Kahramanmaraş ilinde gerçekleştirdikleri araştırmada yoğun olarak Compositae, Rosaceae, Malvaceae, Liliaceae ve Lamiaceae'den örnekler tespit etmişlerdir. Biz ise bu çalışmada Lamiaceae familyasından 13 tür, Rosaceae'den 11 tür, Fabaceae'den 7 tür, Malvaceae'den 7 tür, Poaceae'den 5 tür, Brassicaceae'den 4 tür, Asteraceae'den 4 tür, Compositae'den 3 tür tespit ettik. Elde edilen bulgular bölgenin floristik yapısına uygun ve diğer araştırmalar ile benzer niteliktedir. Çalışma sonuçlarımıza göre tıbbi bitkilerin en yoğun bulunduğu lokaliteler sırası ile Ovacık, Sarısu, Dokuzlar, Yılanlı, Emenler, Yenişehir, Başoluk, Birgi, Bozdağ, Başoluk, Hamaköy, Haliller, İğdeli, Çevizli ve Çatak'tır. Bazı alanlarda yapılan tarımsal faaliyetler ve yapılaşma sorunlarına paralel olarak *Aconitum anthora*, *Celosia cristata*, *Crocus cancellatus*, *Crataegus tanacetifolia*, *Thymbra spicata*, *Glycyrrhiza glabra* ve *Viola biflora* türlerinin tehlike altında olduğu gözlemlendi. Ova köylerinde hayvan yemi için mısır ekimi ve tarımsal faaliyetler vejetasyonu olumsuz yönde etkilemektedir.

Ayrıca her bölgenin kendine özgü bitki varyetelerini içerdiği unutulmamalıdır. Bu nedenle bölgemizde yetişen herhangi bir bitki diğer bölgelerde yetişen aynı türe dahil diğer bitkilerin içerdiği etken maddeler miktar ve nitelik bakımından farklılık gösterebilmektedir. Bitkiler ile tedavi ile uğraşan yerel halk genellikle bu ayrımları yapabilmektedir. Bu nedenle bitki ırk ve varyetelerinin bulunduğu bölgelerde korunması oldukça önemlidir. Gezici arıcılık, tarımda herbisit (ot ilaçları) kullanımı, polenizasyonu sağlayan arı ve böcek türlerinin hava kirliliği ve diğer sebepler ile yok olması veya azalması, tarımsal zararlıların ulaşım araçları ile bir bölgeden diğerine kolaylıkla aktarılması yabancı bitki topluluklarını da tehdit etmektedir. Araştırma yapılan alanın dağlık kesimleri tarıma elverişsiz olması yabancı bitki türlerinin hayatta kalma şansını artırmaktadır. En önemli biyolojik zenginliklerimizden biri olan Anadolu florasının korunması aynı zamanda tıbbi ve aromatik bitkilerimizin de hayatta kalma şansını artıracaktır. Bu şekilde gelişen teknolojinin de kullanılmasıyla birlikte tıbbi ve aromatik bitkilerimizden yararlanma olanaklarımız artacak, hastalıkların tedavisinde faydalı olabilecek yeni bitki türlerinin keşfine olanak tanyacaktır. Bu bitkilerin kültüre alınıp yetiştirilmesi ülke ekonomisine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- BAKA (2012). Tıbbi ve aromatik bitkiler sektör raporu. Tc Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (Baka), Isparta,
- Baytop T, (1999). Türkiyede bitkiler ile tedavi. Nobel Tıp Kitabevi Ankara
- Davis, P.H., (1965-1985). Flora of Turkey and The East Aegean Islands, Vol. 1-9, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Demirci, S., & Özhatay, N. (2012). An ethnobotanical study in Kahramanmaraş (Turkey); wild plants used for medicinal purpose in Andirin, Kahramanmaraş. Turk J Pharm Sci, 9(1), 75-92.
- Dogan, Y., Baslar, S., Ay, G., & Mert, H. H. (2004). The use of wild edible plants in western and central Anatolia (Turkey). Economic Botany, 58(4), 684-690.
- Dogan, Y., & Ugulu, I. (2013). Medicinal plants used for gastrointestinal disorders in some districts of Izmir province, Turkey. Studies on Ethno-Medicine, 7(3), 149-161.
- Elçi, B., & Erik, S. (2006). Gündül (Ankara) ve çevresinin etnobotanik özellikleri. Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi, 26(2), 57-64.
- Erci, B. (2007). Attitudes towards holistic complementary and alternative medicine: a sample of healthy people in Turkey. Journal of Clinical Nursing, 16(4), 761-768.

- Gürdal, B., & Kültür, Ş. (2013). An ethnobotanical study of medicinal plants in Marmaris (Muğla, Turkey). *Journal of Ethnopharmacology*, 146(1), 113-126.
- Kargioğlu, M., Cenkcı, S., Serteser, A., Evliyaoğlu, N., Konuk, M., Kök, M. Ş., & Bağcı, Y. (2008). An ethnobotanical survey of inner-West Anatolia, Turkey. *Human Ecology*, 36(5), 763-777.
- Korkmaz M., Karakurt E., (2014) "Kelkit (Gümüşhane) Aktarlarında Satılan Tıbbi Bitkiler", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, vol.18, pp.6080,
- Öztürk, M., Özçelik H.(1991). Doğu Anadolu'nun Faydalı Bitkileri, Siirt İlim Vakfı Yay., Ankara
- Polat, R., Cakilcioglu, U., & Satıl, F. (2013). Traditional uses of medicinal plants in Solhan (Bingöl—Turkey). *Journal of ethnopharmacology*, 148(3), 951-963.
- Şenguuml, M. T. (2010). An ethnobotanical survey of medicinal plants of Yazıkönak and Yurtbaşı districts of Elazığ province, Turkey. *Journal of Medicinal Plants Research*, 4(7), 567-572.
- Tezer, M. N. (2012) İzmir'in ekonomik ve tıbbi değer taşıyan endemik bitkileri.
- Tuzlacı, E. (2010). Turkish folk medicinal plants, VIII: Lalapaşa (Edirne).
- Ugulu, I. (2011). Traditional ethnobotanical knowledge about medicinal plants used for external therapies in Alasehir, Turkey. *Int. J. Med. Arom. Plants*, 1(2), 101-106.
- Yapıcı, İ. Ü., Hoşgören, H., & Saya, Ö. (2009). Kurtalan (Siirt) ilçesinin etnobotanik özellikleri. *Dicle University Journal of Ziya Gokalp Education Faculty*, 12.